

ОЛОНХО ДОЙДУТУН АРХИТЕКТУРАТА: ТУТУ КӨРӨДҮБҮТ УОННА ТУТУ КҮҮТЭБИТ?

“Олонхо дойдута” диэн инновация национальнай бырайыатын туһунан уураах тахсыбыта 4 сыл буолла. Ол кэнниттэн ытыллыбыт үлэ, өйү-санааны түмүү бастабы түмүүнэн, бу күннөргө аан дойдутаһымынан ытыллыбыт ландшафт-архитектура торумнарын күрэхэ бара турар.

Бырайыактары көрүү Саха тыйаатырыгар ытыллыда турар, манна хас күн айы араас өрүттээх ырытыылар, дьүүлэһимлэр буолаллар. “Манньык улахан ыра санаа олохо кинирииттэр бары да кыттыгастаах буолуохтаахт” диэн санаанан салайтаран, Арктика кулутураһын уонна ускустубатын институтун усулдуоннарын кытта хаста да манна сылдьан санаа атаастыбыт.

Олонхону архитектура көрүүнүн дьүүлүү – саха сабыс-санта сайдан эрэр көрүү. Олонхо архитектураһын туһулар: Аал Луук Мас, Ытык Дуора, Алтан Сэргэ, уураа, сахаһы кун-дьыл эргипэрэ, Той аан, Олукхай түһүлгэ, Ытык холумтан

биһэ дьүөрэлиһит? Итэһэл дьүөлөрө, үгэс курдук, баһылыр-көрүүр үрдүк, бөлүс сирдэргэ туулаллар. Ол курдук, биһигин Дьоккусайга киһэр суол таһыгар армыннар таһаараларын дьигэ баһаллар таһыста. Чочур Мыраан диэки саамай үрдүк мыраантан, Тумидаа хочото барыта нэлэс гынар үлө сиритэр, чаһыхай өтгөөх буддистар дацаннара килбэс тыммыт.

Биһиги “Олонхо дойдубуттар” “манна үрдүк айылырбыт, таһаарыт, айылаа суруйар сирбит-туммут туһулар баар буолуохтара” диэн уруккуттан кэтэспипит, санаабытын эппипит да, ол хайа да торумна көстүбэтэх.

Саха итэһэлин судаарыстыбаннай сакаас, сорудах быһыллынан үбүлүү, өрө тутар устуга өйдөнөр. Биһарин кур-

дук, хотуу дьон итэһэллэрэ кили айылынан кытта энергетическэй ситимитэр тирээбэр. Ону биһим дакаастаабыта ыраатта, Онон, маны быһаччы “итэһэл” диэбэккэ эрэ “Олонхо тыһына” дьигэһэ, тох барыта кыаллар трукка киһэр, дьаарханы суох буола түрэр. Саха сиритэр куйаар энергиятын тутар, ону туһанан кили ис туруун чөлүсэр түһэр кыахтаах, идиһээх дьон үксээн иһэллэр. Итинник сатабылы таба сайындыахха, туһаахха, дьону үөрэттиэххэ, уһууоха наада. Онуоха таһыгастаах туһуунан Мандар Уус сүрэгин баһатынан дьуулан тутарар Мобол уураата буолуон сеп. Кини былыргылы сиздэрэй тус көрүтэ, төгүрүк пирамида курдук туула өбүтэбит үтүмүн, тыһынын уатар, уоскутар, сааһылыр дьүөрүдөөхтөрү муньар кини буолар аналлаах.

Кэнники 20-чэ сылга Арчы дьигэтиһтэн, Ус Хатынтан тирэх ылан, саха улустарыгар олонхо, итэһэл, Айы тыһынын бөөрөгөтөр туһулар үксээн итэллэр. Бу баһыта “Олонхо дойдутун” кытта биһир тиликкэ киһэр, Сахабыт сирин илим ситимин курдук арчылыр күөс буолуохтара. Кинилэр толорор үлэлэрэ үлүһаны (психологианы) туһаарар, арчылыр аналлаарын быһылынан, үлэлэрэ-хамнастада ити биһинти кулутура тариттэлэрин курдук харчынан сыаналаныа суохтаах. Ил Түмэн таһымынан “анал психологическай көмө түһүмүн” сокуону ыһынан, манньык тариттэлэри өйүүр кыахтаахпыт.

“Олонхо дойдутун” архитектура торумнара инновационнай туһу сакаһын быһылынан сыалын-соругун баһачча ситиспит. Аны төгүт Айы, Олонхо тыһынын сакаһын чуолкайдаан туруоруоха наада. Онуоха анал Сүбэ тарийэн, дьон санаатын сааһылан, айар саһалы куһтаах ыһчаты түмэн тигинэчи хамсатыахха. Оччобуна эрэ Олонхо дойдутун дьигтээх архитектура чочулан тахсыаба. Онуоха баһа байаам эбит. Кыһыбыт, архитектордар бары айар дьүөрүдөөхтөрүн, саха олонхоһун, дойдутун төгө ыһымматарынан айа-тута сатаабыттарын бука бары кэрэхсэтибит, астынныбыт, уулуһабыт олонхо уулар үтүлүүтэр дьулуһта. Улуу Ойуунускай 100 сыллаах быһаһылар ыраалаһыта илэ көстөрө чулаата.

Ульяна ВИНЮКОВА,
социология билимин
дуктара.

уо.д.а. курдуктар сылын аайы чогулган, чочу биир хаанын ирдэбилгэ кириэр буолан иһэллэр. Онон Олонхо ыһахтара быһаччы дьаһалларга өйдөнөр. Маны сэргэ, саха итэбэлин архитектурага Арчы, Айыы, Олонхо, Итэбэл дьаһалын тутуулар эмис чуолкайданан илэр. Ити олохтон ээрэ саха олонхогун аристократия кыра уунгастара бу баарарай, тулуу барылларга ордук бөрөттөн, чинээн, аан дойдуга кириэр, илгилэр, тахсан олонхо тынын тарбаталлаахтар. Оччобор, эрэ "Олонхо дойдута" бырайыак сирэ-симиэ ситиэ, саха сайдар аартыгын тобулуо.

Онон, ирдэбил – үрдүк, бэйэ санаа – байлам.

"Олонхо дойдута" олобуруохтаах сирэ – урук-хута "Араадыһыа-хонута" дэһэр, туймаада хочотугар Ытык Сайсары күөлүн кыһа, Ытык Дархан олобурут булгуннаабын тата. Ол эбэтэр, саха ытык өйдөбүлүгэр дьүөрөлөлөр, угуулар-угуулар анал ыйаахтаах сир. Ону ситилэр тулуулар манна илэр үөстөр, сайыннарар, ачыттылар, саха-лы ыраас сатабылга улуулар олонхо педагогикатын араас тармактарга, тармактыгар биир буолуохтаахтар.

Урук барыта дегенан, Аартык-тан сардаларыт тыһылыттан, "Олонхо дойдуттар" кийиэр, ус-зартыктарга сахалыа аян суол-лун, олохторун тутуулар, сир-дэҥ буолуор, Холбоор, Японнара айна омуу дэриэһинэригэр кийиһиэ Котан дээн былырты өбүгэлэрин 30 кистэрэлээх скульптурага уруйдуу да, дьонун харыстыы да көрөөр, билиэхэ Ытык Дарханым урук, олох-бут булгуннаабын тартыт, күнү уруйдуу көрөөр саха куттаары бөрөтүн көтөрүө этэ.

Аны, Олонхо дойдуга ту-тула Аал Луук Масха түрөөр, Оччотугар саамай үрдүк уолча уулар, кини кини буолуохтаах. Кини, ислам мөчөтүн курдук уһуктаах өрөһүнэн халыаны тарбааст, тыһынар тыһылаары

кыабын илһинэн, онтон түрүөн, сахалыы тулуу сана таһымналар дьүлүрүөхтэ.

Олонхо дойдута – нус-хас, илбээх олох симиэтиги ситэр сирэ. Ол аата, кэмэрэчскэй тулуу төрүт ытык дьаһыны, сыһыаны, күөлүгэ суохтаах. Хо-лобуур, Шейцария Жөнөтүлүр баар, күөлү кыһа 80 километир туһары тууннэри-күннэри уолу-нан, тыһынан дорууга, тулар күлүлэй аттракционнара, рестора-наларда, адыас, саха кийитин тириитин таһынан киирэллэр. Олонхо дойдутулар онук суох буолуохтаах. Кинилэр ханна эрэ түгэххэ, тас эргилэргэ бүтэн үлэлиэхтээхтэр.

Аал Луук Мас таһынар саха күнэ тахсыахтаах, күөнэбэ көбүөхтээх, сүргэгэ көтүөхтээх.

Быһаппабын манна үгэстэр торум "9А" №-нэн турбут. Бу торум, омос көрдөххө, "тох да эгэлгэтэ суобун итин, олонхо сүрүн тыһырын таба тайаабыт: тиэрэн ортуулар Аал Луук Мас, Морол урала, Кун-дьыл эргилэр тэһэ, оруокайдыр түлүгэ баар.

"Олонхо дойдутун" тулууну бу тулууттан сарылааха сеп-сепит. Сыһыанга да уламнар буол-ду, дьон тула сыһыанга иһиллэн, тыһынан барыктырын сеп этэ. Олонхо тыһынын илгилэр тулуулар, баччаанна дьирги тулуулар сирэ көтүөхкө сыһыар "Айыы Кыһа" сскулэһы манна туру-оруу аһыан кэбиктээх сеп абит. Эһилити куорат бүддүөтүгэр үбүн көрдөххө, эһили күлүн өккүлэ үлэбэ киирэн. Олонхо дойдутун чулдаардан, көлөр көсжиллэн түстөн барыа этэ. Куоракка элбэх олох тэрилтэ туулуохтаах, онтон биирин бу сирэ тулан, кэннэрибит кырыс тэрилтэтирэх оноруоха сеп абит. Манна туулуохтаах дьон олорор дьаһалга онук тэрилтэ-тэ суох онн биллэр сатаматтар.

Итэбэл – бэйэгэ туста, кини кэпсэти. Саха итэбэлин кута-сүрэ бу Олонхо дойдутулар илгилэргэ аарбахтаамаат. Ол араады, үүлүгүтэ, дьулунааха дьулулар тэрилтэни хилдэх кэ-миэрийэ эбиллэхтэрин кытта

С НАМИ ТЕПЛО И УЮТНО !!!

Единный справочный номер: 704-400 Оптовый отдел: 700-452

НОВОЕ ПОСТУПЛЕНИЕ!!!

от 1270 руб.	от 950 руб.	от 530 руб.	от 25 руб.	от 285 руб.	от 340 руб.

ЛИКВИДАЦИЯ ЛЕТНИХ ТОВАРОВ!!!

<p>Перчатки х/б</p> <p>20 руб. от 13 руб.</p>	<p>Лопата прямоугольная</p> <p>180 руб. 99 руб.</p>	<p>Унитаз (комплект)</p> <p>4200 руб. 2950 руб.</p>
<p>Мешок из Полипропилена</p> <p>50кг 15 руб. от 8 руб.</p>	<p>Лодки надувные более 15 видов</p> <p>от 2900 руб. от 4999 руб.</p>	<p>Сапоги более 30 видов</p> <p>490 руб. от 240 руб.</p>